

Raskrižje tragova u Tragu Koreje...

Bačić-Karković, Danijela

Source / Izvornik: **FLUMINENSIA : časopis za filološka istraživanja, 2018, 30, 277 - 292**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:282278>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Danijela Bačić-Karković

RASKRIŽJE TRAGOVA U TRAGU KOREJE

Hommage Darku Gašparoviću
(1944 – 2017)

dr. sc. Danijela Bačić-Karković, red. prof. u miru; danijela.bacic-karkovic@ri.t-com.hr, Rijeka

esej

Rad naslova Raskrižje tragova u Tragu Koreje nastoji „ukrižati” autoričino iskustvo boravka u Koreji s iskustvom istoga boravka profesora Darka Gašparovića. Gašparović je svoje iskustvo uobličio knjigom koju autorica članka analitički komentira. Tekst je pisan s pozicije osjećajno intonirane vizure kao hommage dragom kolegi.

Ključne riječi: *Trag Koreje; hommage; kulturni dodiri i prožimanja; dnevnik; Drugi*

Koliko mnoštvo osoba tijekom duga života prođu svačijim životom, bilo da u njemu trajno ostanu – to su rijetki – bilo da kroza nj prođu kao epizoda ili čak trenutni bljesak! I svi ostave neki trag (...) važan ili beznačajan, zapamćen ili potisnut u tamnu sferu pamćenja koja se zove zaborav, da bi se na kraju puta sljubili u jednu crtu koja vodi u vječnost. Nismo samo ono što po sebi i u sebi jesmo, nego i ono što su svi neizbrojivi kontakti s drugima od nas stvorili.

D. Gašparović

*Trag Koreje*¹: dnevnički kronogram ili „nehotična biografija”, imagološki dojmovnik, skice i fleševi kromatske raskoši krošanja u jesen, plamtećerumenog lišća ginko stabla kojeg drvoredi prate zavojite ceste prema Yongin kampusu. Ginko je parkovni ukras posvuda, bilo ih je, ako me sjećanje ne vara, i ukруг Imun kampusa, u kojem smo također podučavali. Raspoređeni uokolo naših apartmana na podšišanoj tratini, osiguravali su hladovinu klupicama u dvorištu. Uz estetski nenadmašno održavane kubusne, piramidaste, loptaste, kockaste, zvjezdaste, vragolasto figuralne topiarije – grmolike nasade šimšira, četinjača, tise, citrusnih živica – lovora se ne sjećam – ali mora da ga, s obzirom na klimatske sličnosti s Mediteranom, i tamo ima. Divlje ruže, mirisne penjačice posvuda uz ograde našom nizbrdicom do japanske zalogajnice koja je i meni nakon DG-a bila otajno mjesto pribiranja, opuštanja od nastave i duge vožnje busom – do dva sata u povratku iz Yongina – ležernijega *briefinga* o svemu što satnicom slijedi, o vijestima od naših „tamo daleko, daleko, kraj mora” – tek kratko, dio koji se šutke prebire, u osami privremenog doma. Naši i njihovi. Uvijek i svugdje, htjeli ili ne. Lica nas odaju, zapadnjačko lice među kosookima odmah je zamjetljivo, pamte me i nakon pet mjeseci, pri ponovnom ulasku u dućan. A želim biti nezamijećena i tako si otvoriti više sloboda, šutljiva „zurenja” u sve duhu zanimljivo, a sve je novo i izazovno. U slikarskome oku *Traga* zapažena je *aquaverde* s mnoštvenim preljevima nedovidne rijeke Han, premošćene sijaset puta (preko dvadesetak mostova), plovne cijelim tokom, nad njom sivkastoplavo nebo: „sav uranjam u nepojamnu modrinu, upijam njenu mirnu i spokojnu ljepotu. [...] modra jezera, modre šume. Sjetih se modre Hercegovine o kojoj pjevaše A. B. Šimić” (*Trag*: 217).

Trag je plurikulturogram, kratak portretistički atelijer: crtica o ocu i s tim u vezi nadasve zanimljiva autoanaliza, očekivana u autora koji se inače bavi topo[s]om *fatherconflicta*; fragmentarni onirogrami magijska oprostovanja: san o Varešu, estetska posebnost, dirljiva mikrofamilienfuga.

Trag su i etnopsihoantropološki zapisci, iskustveni i jednako tako spiritualni hōd dalekim Istokom, naklonost lirskim minijaturama – „ponekim pjesničkim upadom” (formulacija DG-a), otvorenost prema analitici uvriježenih tvrdnji iza kojih stoji propitivanje/sumnja u utvrđeno – na toj crti autoru svojstvena formulacija: „Ne udaljih se od teme, ne primakoh ni naslutu razrješenja” (*Trag*: 127). Dijalog s imaginiranim alteregom, u mislima

¹ Darko Gašparović, *Trag Koreje*, Seoul – Rijeka, 2004–2006, DHK/Ogranak u Rijeci i Verba d. o. o., Rijeka, 2007. Nadalje skraćeno: *Trag* (op. D. B. K.).

i srcu s bližnjima i dragima – minulima i živućima, uz neskrivenu ćutilnost, nježnih *pahulja* (*Trag*: 121), s onostranim, s nedokučenim, a žuđenim sve-znanjem tragom teoloških izvora.

Gašparovićev *Trag* s pozicije stranca, zapadnjačkog intelektualca ne investira u kultur[al]ne otpore, ne obezvređuje, ne ruga se, ne vreba na propuste. Ne idealizira bez pokrića, konformizma radi. Nastoji izmiriti očekivano i ostvareno. Bez provokacije pōzom à la „Bože mili, kud sam zašo! Noć me je stigla u tuđini. Ne znam puta, ne znam staze!”, Preradovićevom tužbalicom koju su, izgleda – uz moje – svi prethodni slušači gostujućih nastavnika s razumijevanjem čitali, i kontekstualizirali u svoj društveno-povijesni milje. Usput: i Šantićev elegični sonet *Gospođici* primili su mi već na „prvu loptu”, sjelo je na njihovu mladost, „i čelo, i lice nevino i ljupko”.

Trag je dijalog s *mrtvim pjesnicima*, lektirnim naslovima, prožimanjima kulturno-umjetničkog nasljeđa: Molière na francusko-korejski način, koreaniziran Shakespeare, posebice *Hamlet* u dvjema različito uspjelim postavama, s tim u vezi gorko-duhovit osvrt na *Hamleta* „za početnike” (*Trag*: 175); azijsko-europski ostvaraji poput dvije vrlo zapažene, a različite *Carmen* u Seoulu, zapis o korejskim redateljskim novumima kao onaj o Uličnoj kazališnoj trupi Leea Yoona-taeka kojega kritika poetološki smješta između Artauda i Brechta uz poticanje povijesnoga sjećanja, šamanističkog prizivanja duhova korejskih predaka, tzv. *ghud* obreda.

Trag je dijalog s filološko-teatrološkim pristupima, dramaturškim rješenjima; ilustrativan je primjer energična, čak protestna osvrta spram *Labuđeg jezera* u izvedbi *Boljšoj teatra* – nisam nažalost gledala predstavu premda je na Taereung stanici za Yongin na veliku postamentu mjesecima unaprijed mamio plakat s gracilnim bijelim labudicama i najavljivao proljetno gostovanje Baleta. Evo najkraće njegova komentara, jer ilustrira sud oko temeljnih vrednota, kao i negodovanje uz redateljevo kršenje bitnog fabularnog načela bajke, a taj je da nužno slijedi sretan završetak: „Izvedba je, dakako, u profesionalnom smislu skoro savršena. [...] No, drastična promjena značenja u finalu koju je napravio koreograf i redatelj Jurij Grigorovič itekako se nameće razmišljanju. [...] i ranije su se lomila koplja oko toga kakav bi morao biti logičan kraj priče o borbi Dobra i Zla [...] Grigorovič se opredjeljuje za bezrezervno tragičan finale [...] prihvatiti pobjedu Zla nad Dobrim jest možda realistično, ali se duboko protivi naravnoj etičkoj potrebi za konačnom pobjedom Dobra” (*Trag*: 152–3).

Trag je harmonizirano višeglasje kritičko-analitičkog, informativno-bedekerskog, kontemplacijsko-filozofskog, zazivno-nabožnog – uza *krizu odijeljenosti*, kratkotrajna malodušja, „Kad ti vjera slabi” itsl. (*Trag*: 126).

Konkretno: korejska kuhinja i gastro scena – autorov duhovit redizajn našeg vremenog reklamnog slogana uz kiki bombone: „Bilo kuda, kimchi svuda”; tradicijske rezidue pri ophođenju, pozdravu, odijevanju, kurtoaziji i ritusima pri jelu i obiteljskim okupljanjima, raskoš tržnice, život ulice, konzumerističkih i umjetničkih četvrti, nadasve prozor u pluralizam vjerskih praksi, bogomolja, očit molitvenog mrmljanja u budističkim hramovima, vrlo dojmljivih inkantacijskih dionica, poredbeni osvrt na kršćansko/katoličko *davanje mira Kristovog*, u Koreji nalik budističkom, sinergija dodirom ruku i poredba s našim, zapadnjačkim obrednim stilom – zajedništvom najprožetijeg trenutka mise (*Trag*: 22).

Kako nam valja čuti završni dvostih sjetne vedute *Put s ginkom?* (*Trag*: 70):

„Meni pak, smrtniku, pût je
Putovati put konačne vedrine.”

Anticipiran signum dohvatna rastanka? Pred trinaestak godina? Ili je autora ponijela atmosfera dosluha s „vasionom”, naše krhke vremenitosti u bezvremenu okruženju. S poetičke i gradbene osnove, ponuđene minijature *eho* su neoparnasizma, vidrićevske škole, sinestezijskoga miksa i cizeljerskoga majstorstva: izričajna ekonomija, inverzija, arhaizmi, figura etimologica, metaforičko-alegorijska višeznačja, grafostilematika koja tendira sonetnom obliku, stihičnim (u kiticama), ne i sročnim nizovima.

Pjesma bez naslova (*Trag*: 92) ritmizaciju gradi na uskotračnim tercetima s dva krnja (polu)stih, od kojih je prvi dio izbačen u stranu da grafo-stilemsku plohu vizualno uzbiba i dinamizira. Zapisana je tijekom vožnje busom, na povratku u Seoul, što nije zanemarivo...

Trag je mjestimice humornog fôna (usp. izvrsne minijature s pasetinom – psećim menijem, iskustvo s ribicama *cento in bocca*), u malo riječi plastično ispričana nezgoda s filozofskim podtekstom i sretnim završetkom o tome kako se izgubio, u čemu sam se itekako prepoznala – valjda je to inicijacijska kušnja u većine pri prvim istraživačkim pothvatima u boravišnom okruženju. Tada, unatoč praktičnu nacrtu rukom, raznim strelicama i navedenim korejskim nazivima ulica u mojoj boravišnoj četvrti koju mi je brižno – znajući što se sprema [!] iscrtao prof. Kim Seong hwan, unatoč svjetlećecrvenome križu koji s visina odasvud neprestance treperi, kao što je i DG-a

snažio, unatoč nebesnome kralju iznurena lica, bodljikave krune na klonuloj glavi koji mi duž cijele crkvene fasade s *jumbo* freske poručuje da je uz mene i vidljiv je kud god da krenem ukrug nekoliko kilometara – izgubih se fatalno. Sramota. A nije bila noć kao u Preradovića. Jer ni taksisti u beznadnome kruženju – sjetilo me Rilkeova stiha kojim živi u kruzima koji se šire te kruži i kruži okolo Boga – nisu našli moj „konačni” krug, unatoč lijepo iscrtanim raskršćima/raskrižjima.²

Bilješke uz kinesku (pekišku), japansku, korejsku tradicionalnu operu te indijsko kazalište. Opširniji panoramski pregled tradicionalnih korejskih izvođačkih umjetnosti među kojima posebno mjesto ima *pansori* – vokalni epsko-dramski igrokaz jednog izvođača. Dijalog sa zatečenim i naslijeđenim mentalitetnim obrascima, kultur[al]nim paradoksima, konformiranjem, avanturom susreta i suživota s Drugim. Drugačijim a posvojivim. Dalekim i bliskim ujedno. S pretpostavljeno bližim i bliskim, no u konačnici „na odstojanju” (*Trag*: 86).

Drugi i „drugdje” nepotrošiva je tema autoru *Traga*. Njegova *kamoviana* i *krležiana*, uz druge studije, široko su polje toga propitivanja. Korejskim studentima viših godina ponudio je presjek stanja u novijoj i suvremenoj hrvatskoj drami uz osvrt na *Prolog* od 1968. do 1998. te ih nastojao pripremiti za praktikum s Gavranovim „dramoletom” za završnu priredbu. Priredba je bila sjajna, i za moga boravka često je spominjana kao uspjela. Nisam se usudila ni taknuti Krležu, Brešana, Šnajdera, pa ni Gavrana s dramatološke ravni. Bila mi je spasonosna *Balada iz predgrađa* – „demontirah” ju do u srž proradi žalovanja, nepovratna gubitka voljenoga/voljene: „jedne večeri nekoga nema, a moro bi proć”/ to da ga **više nema** – ôsna (problemska) poruka *Balade* – toliko jednostavna a njima jasna – učas je taknula mlada bića, nije bilo zadržske u njihovu spremnu odzivu na udio u glumačkome rasporedu, podjeli „songova”, dramatičarskim zaduženja itsl. Trebala sam više njihova poticaja, osjećaja da me prate s razumijevanjem i interesom. Da bih oljuštila sve ono miteulepopsko, austrougarsko pa balkansko i hrvatsko, primjerice: krčmarski i prevarni počeci patricijske obitelji Glembay kao društveni obrazac ne samo hrvatskih romanesknih obiteljskih kronika, trebalo je pojednostaviti, usporeno, uz stanke za dodatna pojašnjenja ispričati голу fabulu. Ako treba, za volju animacijsko-ilustracijskih dopuna ponuditi luckasto grimasiranje i akrobatiku *ex cathedra*, kao za primjer: „tko pod drugim jamu kopa, sam u nju padne”.

² Zgoda opisana i u mome tekstu *Koreja corre*.

Prepristojni, nema dizanja ruku, upadica, teško će priznati da nešto ne razumiju, da teško prate temu. Kako ih katapultirati u društveno-povijesni, politički okoliš europocentričke, kristocentričke kulture, folklor, etnogeneze, u specifičnu humornost i satiru Brešanovu, primjerice *Predstavu Hamleta u Mrduši Donjoj* – a da Shakespeareova *Hamleta* nisu čitali? Uz više učiteljske upornosti kakve Gašparoviću nije nedostajalo – sigurno je moguće. I uz nužnost da se nastavni projekt zaokruži na barem dvije gostujuće godine – što potiče i HUFŠ, kako bi se metodički pristupi u hodu poboljšali, i jer bi prvu godinu boravka valjalo u osobnoj procjeni svojih pokušaja/pogrešaka uzeti kao pripremnu, pored mnogih razmjena iskustava s prethodnicima, s pozamašnom, vrlo revno vođenom katalogizacijom problemskih situacija (operativnih rješenja). Kod toga, držala sam potrebnim, koliko je moguće s obzirom na terminska preklapanja, raspršene satnice i opterećenja nemalom normom³ s kolegom koji pokriva jezikoslovnu domenu – tada s profesorom Radićem – periodično suradnički prodiskutirati i rekapitulirati paralelizam naših jezikoslovno-filoloških obrazovnih strategija i ishoda/dosege kroz bilancu *midtermom* odnosno sukcesivnim blic testovima. U ladicama moga radnoga stola čamili su buntovi neiskorištenih testova za midterm još iz 2001. godine! Oni profesora Lončara, pretpostavljam. Vrlo upotrebivi, vrijeme ih nije načelo, metodičko-didaktički i izborom nastavnih sadržaja – jezičnih, konverzijskih, lektirnih uzoraka – kao dar s neba za orijentir pri stalnom traženju optimalnog, najučinkovitijeg puta do *uha i srca* naših slušača. Pradavni *trag* Gašparovićeva i mog profesora Svete Petrovića – iz njegovih asistentskih dana kada nam je u ranijutarnjim terminima u uzanome sobičku koji je imao biti „malom dvoranom” poletno tumačio prozodijske rešetke povijesnopanoramskim pregledom, pa se, lijepe li slučajnosti, simbolički i nadvremeno opet srećemo na drugoj strani svijeta! Braća po krvi i po umnosti – posve različiti siluetom, timbrom glasa, predavačkim nervom – *barbara, celarent, darii, ferio... Praksisovca*⁴ naspram sinalefe i siniceze, leoninskog

³ Moja norma za ljetni semestar 2006. godine:

Konverzacija II (A) Ponedjeljak 3, Četvrtak 8 (ucionica: 1513)

Konverzacija II (B) Ponedjeljak 4, Četvrtak 7 (ucionica: 1513)

S/H drama Četvrtak 3,4 (ucionica: 2517)

S/H praktične vezbe Petak 3,4 (ucionica: 1403)

Konverzacija (Post-diplomski kurs) Sreda 1,2,3 (8105 – Imun kampus)

⁴ Aluzija na sadržaje iz kolegija *Logika* kod profesora Gaje Petrovića te kolegij *Teorija stiha* kod njegova brata profesora Svetozara Petrovića.

sroka – teoretičara stiha i njegove zapamćene opaske: „ne la-vov-skog, ne brkajte to, dragi kolege!”

Paralela: Gašparović drži da je u Slobodana Novaka uporišna poruka „Ne poći drugamo nego biti drugdje. Drugi i drukčiji. Među drukčijima.”⁵ Stajati na mjestu, ali preobražen metafizičkim plôvom. Plov ukrug, na mjestu? Plovidba u Ništa. Zato je dnevnik – antidnevnik, ne više brodski, nego izvanbrodski. Mnogosmjerni plov promeće se u jednosmjerno more. Nema kopna, nema svjetla na kraju puta jer nema ni puta, samo mrak. Jesu li moguća preobraženja? Kako je moguća metafizička plovidba u Ništa? Nije li plovidba u Ništa nêtrâgom nestati i otići bêstrâga?

Onako u prolazu, u čekanjima, u *dvojki* kad mu u natisnutom busu (uglavnom *penzići* i studenti) ugledam prepoznatljiv šešir široka oboda – uđe dvije stanice poslije moje, pa do Kanala i stare zgrade⁶, na hodniku, najčešće baš na hodniku kad za kojih pet-deset minuta počinje drugo predavačko poluvrijeme – pa s nogu nadovezujemo razgovor otprije:

„Ta preobraćenja kod Novaka, kako si ih ti doživio? Ja čujem samo – kako da kažem – *nasukavanje*⁷. Samo brodolom.” Gdje je *Princip nada*?

Preobraćenja i preobraženja, je li isto? Nema ni Drugoga u smislu antagonista. Barba u *Izgubljenom zavičaju* jest Drugi – sebi samome, deziluzionirani putnik u tamu i pučinu. Plov u nepovrat u *Jednosmjernom moru* Novakova su fiktivna izmještanja, ciničan i autoironijski odgovor na željeno, a nedohvatno sveznanje. Nema ničega izvan i iznad *tumjesta*. Slažemo li se?

Ipak, gle ovo u Novaka: „**suprotni svjetovi se izjednačuju**, nestaje ona granica što dijeli svjetlo od tame, vječnost od prolaznosti.”⁸

„Je li to taj ključni stav kojim Novaka pridružuješ Krleži i Fabriju? Valja se nadati njihovoj nadi? Potisnutoj bogobojazni?” (usp. *Zlatno runo*: 180).

S noge na nogu uz Dravu, za *Krležinih dana*, nasumično: Tko je/što je Drugi u Poeovu *Gavranu*? U *Đavoljem času* Fernanda Pessoae, u drami *Hamlet*,

⁵ Poglavlje *Slobodan Novak* u: Darko Gašparović, *Zlatno runo; Književni ogleđi i ogleđići*, DHK, Rijeka 2016, str. 182.

⁶ Dvojka – riječki gradski bus za Krnjevo–Zamet i dalje... kote naših stanovanja; Kanal – Mrtvi kanal, riječki urboglif i bus-stanica, blizu FF-a u Rijeci; „stara zgrada” – mjesto u kojem je, među drugim odsjecima, bio smješten i Odsjek za kroatistiku FF-a prije preseljenja u Kampus na Trsatu.

⁷ Usp. Tekst *Izvanbrodski dnevnik Slobodana Novaka* u: *Roba s potpisom*, TiM, Rijeka 2013.

⁸ Usp. S. Novak, *Izvanbrodski dnevnik*, Globus, Zagreb 1990: 114, istaknula D. B. K.

uz lik Hamleta, majke Gertrude, u *Medeji*, uz *Proces*, *Zamak*, *Preobražaj* Kafkin, *Isušenu kaljužu*, *Triameron*, i ne klasike?

„Jer, kako to: od Boga smo, a sav je svijet pod zlim, po Ivanu. Tko se tu umiješao, ha?” Kod tog gnostičko-agnostičkog dvojstva zastanemo često se sjetivši *ater diesa*, kobnoga 16. travnja 2016. godine, kada je trajekt Sewol, na rutinskoj vožnji od Seoula prema jugu zadesio brodolom, pa je potonuo. Bilo je 476 putnika, od toga, po nekim izvješćima, 339-toro djece s njihovim učiteljima iz iste škole u predgrađu Seoula koji su išli na ekskurziju na otok Jeju. Danima smo pratili spašavanja, loše vijesti. Cvijet korejske mladosti! Pupiljci. Čitavi razredi netragom nestali. Škola na dnu mora. Prestrašno. A kapetan? I sve oko njegova ponašanja nakon brodoloma. Što bi bijeli dominikanac kazao? Nakon toga travnja Veliki se Kim više nije javio. Kao da ga je taj strahotni udes osobno pokosio, radeći i bivajući tolike godine okružen mladima. Mnoge je obitelji stradalih vjerojatno osobno poznao. I nadalje bi razmijenili uobičajene novogodišnje kalendare, tiskanicom, bez ispisana pozdrava i blagdanskih želja. Ove godine s korejske strane ništa. Nije stigla velika, prepoznatljiva koverta koju naš poštar jedva da ugura u sandučić.

Freudov, Adlerov, Jungov, Jaspersov, Dostojevskijev, Sartreov, Lacanov Drugi? Onaj od vječitog poricanja, duh – „što želeć činit zlo, samo dobro stvarat zna”?

Predzadnji susret i alegorijsko mjesto: pred pekarom, kad je izašavši s toplim kruhom u ruci (*pinkom* ili *štrucom* u *škartocu* ili *škarniclu*) zastao. *Brašno duhovno* odvelo nas sve onako stojeći do tajanstvenog dominikanca⁹, oduljio se razgovor malo po malo i posve ohladio kruh pa je dogovoren nastavak raspredanja – kad bude, jednom, možda uskoro. Mene je nakon „pekare” snašlo tjeskobno pitanje, otkud toliko i fascinacije i odbojnosti baš tom knjigom. Otkud strah i zebnja od prosedea: „ne znam jesi li ti osjetila, ali mene je taj dominikanac (lik i knjiga, op. D.B.K.) skoro usisao, vražja posla... tako sugestivna, ta dvojnost koju svi potiskujemo...?”

Gašparović žali što je tijekom druge polovice korejskoga boravka posustao s „nadnevcima”, portretnim krokijima. S kraja knjige osvrće se na napisano i pribojava da čitatelju ostavlja tek neznan dio onoga što je proživio i namjeravao zapisati: „Kao da nisam napisao ništa, kao da bih morao sve početi ispočetka, s drugih ishodišta i drukčijim uvirima. Kako mi

⁹ Gustav Meyrink, *Bijeli dominikanac*, *Iz dnevnika nevidljivog*, preveo Damjan Lalović, Disput, Zagreb 2000.

se u ovom času ova knjiga, koju moram predati javnosti, čini nepotpunom, krnjom, slabašnom i majušnom u odnosu na ono što nosim u sebi skupljeno tijekom dviju korejskih godina” (*Trag*: 249).

Trâg – slijed¹⁰, Fusstapfe, linea, nogostup, putanja, staza i traganje ukrižani, raskrižani privremeno, povremeno, nepovratno, nekad paralelno jedno uz drugo, stopa i put[eljak] u čavrljanju, nadmetanju, prepirci, šutnji; otisak/utisak i staza ujedno, šire se u nedogledne pravce i rukavce poput glavnog i sporednog korijenja, izdanaka, do klicinih pupoljčica i dalje, do najsitnijeg, prostom oku nevidljivog krêta biljaka, trâga uzgona. Prapočela. Traganje je otežano ako nema traga od kojeg bi se krenulo. Znâka, jeke, sna, „šifre”, makar točkice. Nekad je izazov i drâž u odsustvu staze i trâga od kojeg se u traganje ide. Kako, primjerice, istumačiti, odakle krenuti kroz davnu Špoljarovu prozu – *Brod čeka do sutra* (1958), kao riječku *short story* – ako nigdje nema nikakvoga začetnoga slova o njoj? Ili jedva uz *Zlosretne grobare* Hadriana Mandel-Bademića (Rijeka, 1898)¹¹ *Ex nihilo nihil fit?* Kod svjetskih imena tragova je puno, osporavateljskih i aplaudirajućih, pretrage se prenose iz rasprave u raspravu i nije se teško snaći na stazi koja vodi, za primjer, od E. A. Poea, Lautrèamonta, Baudelairea do Matoša, Ujevića, Ganze i dalje, s ôsi koja propituje tzv. demonsko naspram *božjeg oka*.¹² Bilo mi je važno diplomantima napomenuti kako neće imati uz ovog ili onog pisca kojeg (baš jako) žele za temu diplomskoga rada znatne literature i građe. Nedoumica na licu nakon što čuju da traga jedva ima. Ili gotovo da nema. Da je *impervestigabilis*, *neistražljiv* (Vûkov neologizam). Posao ipak završi dobrim ishodom, rudarenjem koje je tragaču otvorilo neke neslućene paralelne putove i polučilo uspelim radom više zbog muke traganja negoli zbog traženoga. Trag ničeg i nikog jest pričin. Opsjena. Jer, uvijek ima neki trag, makar i okolišni. Trag je i vodilja, tra[ča]k potrebne nade da ne lutamo neznano kud, pa nestanemo tragajući – bêttrâga i nêttrâgom. Autor *Traga Koreje* zaključno i retorički: „Je li sve što u knjizi pokušah opisati iščililo u dim, kao da nikad nije bilo? Ne! U meni je ostao trag i ja sam ostavio trag.” (*Trag*: 249, istaknula D.B.K.)

¹⁰ P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, JAZU, Zagreb 1973, knj. treća, str. 487–8.

¹¹ Usp. *Sa grobova mladosti – Uspomene, slike, crtice*, sv. I, Rijeka 1898. Vlastita naklada.

¹² Usp. Ch. Baudelaire, *Uništenje*, prepjev A. Jurević, u: A. Šoljan, *Antologija moderne lirike zapadnoga kruga*, ŠK, Zagreb 1974, str. 21.

Nadovezala sam svoj pretpostavljeni trag na Gašparovićev¹³ trag. Za nastavne godine 2005/6, uselivši u njegov poštanski pretinac, onaj *doma*, u Apt. Na-dongu 206, Kongnung-dongu 27066; Nowon-guu. I u Yongin kampusu, koji je poput našeg Platka vrletan i šumovit, nedaleko grada. Naslijedila sam i kućne duhove – pričalo se da pod našim nastambama prebiva groblje te da uz taj nezgodni podatak o dotičnome „terenu” u mnogih seulskih interesenata za gradnju ili kupnju kûća postoji izvjesna zadržka. I devalvirana cijena zemljišta. To me sjeti čudesno lijepog, možda najljepšeg *belvedera* na našoj strani Jadrana – onog sa splitskog Sustipana. Jest da je u blizini neka razglašena taverna, jahtaški punkt, ali bar zasad nema nagovještaja o sjeći čempresa, pinija, mirte, ponovnog uznemiravanja pokojnih za kakav *spa* resort ili megamarket. Nadovezala sam svoje nesaničice s početka boravka na Gašparovićeve¹⁴, ista osluškivanja ranijutarnjih beskonačnih prijevoznih kolona, škripe guma, zvuke sirena, vlaka s nedaleke pruge, iste strategije kontra komaraca unatoč zaštitnim mrežama na svim oknima našega stana.¹⁵

„ovdje ima komaraca, uprav zgnječih jednog koji se nasisao krvi,
pa se spontano sjetih Kamovljeve Stjenice” (*Trag*: 12)

Kažem „našega stana” jer nas vidim vremenskim putnicima, susljednicima u istome dalekoistočnome prostoru, a pomaknutu vremenu. Češka je profesorica, za tamošnjeg višegodišnjega boravka, bila u istome stanu, meni vrata do vrata. Ne znam, doduše, gdje je stanovala prof. Jocić, mimoišle smo se u gostujućim turnusima. Moj je kolega u *Tragu* sačuvao *trag* njene plemenite podrške, pomoći i druženja za njihova istovremenog boravka. Nisam za cijelog susretanja s Odsječnim rukovodstvom, službenog i neformalnog, izriekom jasno dala do znanja (a sigurno se očekivalo) da sam svjesna smještajne pogodnosti (slučajnim okolnostima? nezasluzeno?),

¹³ Isprika čitatelju jer je moj tekst intoniran emocionalno, neskriveno subjektivan pa, uvjetno (ne)prihvatljiv s faktografskih i biografskih polazišta i doživljajne impostacije. Posuđujem tuđu ispriku kao potkrepu: „Neka mi bude oprošteno što se pritom u nekoliko rečenica govori i o meni samom, to je nevolja, koja se nažalost ne može izbjeći” (G. Meyrink, *Bijeli dominikanac*, preveo D. Lalović, Disput, Zagreb 2000, str. 8). Ovdje se, dakako, ne radi o „nekoliko” rečenica, cjelinom teksta podastirem osobnu vizuru.

¹⁴ „Volja jest spati, a san neće na oči. Tijelo još pamti osam uvečer umjesto tri ujutro, te se opire i govori ... Tijelo šuti. Tvrdoglavi se. Na moj užas sve je budnije. Kad bih barem mogao biti kao u onoj pjesmi, starodrevnoj: Az splju a srce moje bdit”. (*Trag*: 14)

¹⁵ Usp. o komarcima u *Korea corre*, putopisna crtica, fragment, Novi Kamov 8 (2008), 26/1, str. 17-30.

stâna za obitelj, ne za samca i s navodno povoljnijim cjenovnim uvjetima. Članovi moje obitelji nisu mi se, nažalost, ni kratkotrajno pridružili u jedinstvenoj prilici da osjete sve što se u malo vremena pruži oku i duhu. Nisam dakle brojem obiteljskog članstva pokrila pogodnost koja mi je bila pružena prostranim stanom na prvome katu, k tome gustim drvoredom s jedne i povećim dvorištem koje gleda na uzanu prometnicu s druge strane. S dva balkona. To ističem s nelagodom zbog kolegice, mlade mađarske lektorice (statusno na početku nastavničke karijere) koja se borila s povelikom vlagom u prizemnom stančiću. Moj beogradski kolega nije mi se tužio (ili se nije dovoljno jasno tužio Upravi), no stanovao je na povišem katu višekatnice, gdje je bilo pogubno otvarati prozore ne samo zbog komaraca (možda su ipak prorijeđeni na tim visinama) nego i teških olovnih isparenja, uz cjelodnevnu prometnu buku s višetračne autostrade podno zgrade. Pa mi je i to bilo frustrirajuće iz osjećaja solidarnosti i egalitarnoga poriva kad se pokaže nesklad normativnog i u stvarnosti (ne)provedenog. Pred moj odlazak dopirala su brujanja o premještanju cijele „kolonije” u Jongin ili njemu blizu. Bilo je burnih negodovanja ispod glasa, nisam više bila dio kolektivnog stava, niti sam kasnije dobila ikakav detaljniji uvid.

Iz današnje distance, odmaka od dvanaestak godina, sve tamošnje, dalekoistočno i korejski boravišno, sve radno i proživljeno biva mi umiveno dobrim i lijepim, s jedva jednom, zanemarivom mrljom na koju ovdje nije umjesno ni aludirati. A odnosi se na organizacijsko-administrativni dio. Kod takovog rezimea kaže se: sve bih ponovila (osim pogubne legioneloze, produljenog šopanja azitromicinom i – ribljih kobasica), ništa ne bih mijenjala, jer, doista, nikad toliko poticajnih susreta (komunikacijska košnica, gostujući odasvud), krasnih proživljaja za nastave i oko nje s tamošnjom mladeži, slavenskim, mađarskim, rumunjskim, francuskim, američkim, indonezijskim, arapskim, indijskim kolegicama i kolegama.

Pratila sam, dijeleći isti kabinet, nastojanje prof. dr. sc. Prvoslava Radića oko metodičke pripreme naše zajedničke student-asistentice Kim Eun hye (one za koju sam zapazila da ima cipelice broj 34, dražest porculanske figurice, ali i naviku nemalog kašnjenja na nastavu i sastanke, barem kad se radilo o mojim terminima i dogovorima). Ta kašnjenja i moja zdvojna, ali silom prilika strpljiva čekanja jer nisam u Rijeci gdje su mi ukupna radna pravila puno jasnija, popratila bi bučnim smijehom koji me, kao posve neočekivana reakcija, zbunjivao. Možda je mlada kolegica imala opravdane razloge za taj uporni „gaf”, no u dio zagonetnih, nerazjašnjenih komunikacijskih i radnih kazusa ide i opisano. Upravo taj komunikacijski

šum bio me iskustveno prizemljio uz moje ustrajno oduševljenje novom okolinom, posebno neznancima – prodavačice, portirke, domari, kuharice, ulični kestenjari, svirači, performer, kaligrafi, redovnice katoličke, budističke itsl., jer sam s lakoćom, takoreći zaigrano, uspostavljala nova poznanstva, prolazna, „nomadska”.

S druge strane, možda je „u igri” Drugi/drugo, možda sam u nje nesvjesno od samoga početka izazivala otpore (kontratransfer?). Možda me snašao isti komunikacijski problem kao onaj opisan u *Tragu* s rapsko-američkim isusovcem dugo nastanjenim u Koreji? Istini za volju, kolegica je imala – doimalo mi se – vrlo dobru relaciju s profesorom Radićem. Pamtim kako je bila pozitivno uzbuđena, sobom zadovoljna, ponosna da je uspješno, stručno predstavila neku jezikoslovnu temu slušačima – ne pamtim kojeg godišta. I profesor ju je mentorski preda mnom pohvalio, doimalo mu se, kazao je, kao da je tek po toj semestralnoj hospitaciji i obavljenu samostalnom nastupu proniknula u cjelinu obrazovne procedure, svrhu, važnost i dobrobit učiteljavanja. Prvih mjesec-dva naše suradnje otvoreno i jasno žalila je zbog Gašparovićeve odlaska. S vremena na vrijeme ovim riječima: „Više se neće vratiti? Stvarno neće? Ali profesor je rekao da će opet doći. ... Je li studenti u Rijeci vole profesora? Mi ga još više volimo.” Profesor je doista još jednom kratko boravio u Koreji kazališnim povodom, ne znam je li mu dostajalo vremena da obiđe „staro društvo” i studente. U Rijeci smo se za njihova proputovanja Rijekom, nakon više godina od DG-ova i mog korejskog angažmana, oboje s njima više sati družili. Nije bilo Eun hye.¹⁶

Jedan od mojih propusta jest da ne vladam ruskim. Ruski je tamo *lingua franca*, razumiju ga i velikom većinom govore (ako ga i ne vole) neruski, slavenski kolege. Čak i mnogi Korejci, pogotovo ako su nekim povodom živjeli ili radili u bivšem Sovjetskom Savezu ili odnedavno u Ruskoj Federaciji. Mnogi mladi Korejci školuju se u Rusiji. Naš se ruski kolega Vladimir dobro nosio s korejskim jer je, dolazeći iz Vladivostoka, najistočnijega ruskog

¹⁶ Pisamce, upućeno mi pred odlazak. Suzica je bilo obostrano...

dobar dan – ja sam jung (...)

sada je praznik i onda uvijek ostajem u kuci.

Ali malo govorim...Hrvatski jezik je jako tesko..

Ja necu odustat --

mogu li dobiti slike?

ja zelim vidjeti...vas

Nadam se da ste se uvijek veseliti..

Pozdrav

grada, uz granicu sa Sjevernom Korejom i Kinom usvojio višejezičnost kao komunikacijsku prednost. Meni je frustrirajuće, paradokсно, da s Čehinjom ili Ukrajinkom, Slovakinjom, Bugarinom komuniciram na engleskom. Povijesno-politički, književno-putopisni, vjekovno učilišni, akulturacijski *tragovi* sveslavenskog utopističkog štihā ostaju poučno-nostalgični znamen...

Jedan od tragova: dočekala me besprijeckorno uredna i čista, prostrana kuhinja u kojoj sam kao moj prethodnik, kao njegove drage – supruka i kći za kratkoga mu posjeta, spravljala jutarnju kavu, onu *našu pravu* (zapravo i nije *naša* jer je uvezena tko zna otkud) koju je pri prvom riječkom odlasku DG bio zaboravio ponijeti, pa ja, upozorena, donijeh u *Franckovoj* piksi, šparajućim doziranjima, dovoljno za prve tjedne, da razbuđujuće zamiriši i intimizira gluhu – od samosti – kuhinju. Iako nisam neki kavopija, upravo tom jutarnjom *tobož našom pravom* izmješteni sam ritualčić od dva-tri srkaja na drugoj strani svijeta udomaćila; u naslijeđenoj tavi pržila kajganu s malo kosane kapule i trunkom kopra, nevješto okretala pa „proučavala” zapreminom izdašni ekspres-lonac, Korejcima nasušān za stotinu rižinih pripravaka – nikad ga ne upotrijebivši od bojazni da ću ga oštetiti, jednako kao on pospremala jedaće štapiće – rostfraj, srebrne i one drvene u papirnatim košuljicama za jednokratno – u pretince i ladičice s kojekakvim pomagalicama za *kuvarluk*. Od kojeg sam u toj lijepoj kuhinji (žohare preskoćimo, nadirali su s balkona) i uglavnom bila na pristojnoj udaljenosti orijentiravši se na zalogajnice, bez poriva da išta spravljam za sebe samu. Cjedila svakojaka – velika, mala, najmanja, a čajnici – *jumbo* – kao da ću cijelu nastavničku koloniju našega naselja častiti čajem – nasljeđe prethodnih „tragova”, nabavljeno još za gostujuće profesure dr. Mate Lončara od kojega mi je dirljivo dosjetljivim *tragom* bilo *švelo*, kutija s nužnim šivaćim priborom.

Najveća mi je blagodat darovana zatečenom 20-litarskom bocom pitke vode s pripadnom pumpom – u okruženju kontaminiranog zraka i vode za piće – neprocjenjivo spasonosan *trag: napol’ puna boca*. DG-ov veliki ventilator (za rastjerivanje komaraca) već sam spominjala ranije (*Koreja corre*).

Za ledene korejske zime konačno sam otkrila sekundarnu svrhu i korist od povelikih čajnika. Bojazan od zamrzavanja vodovodnih cijevi, instaliranih s vanjske, balkonske strane kuhinje razlogom je da su za temperatura oko nule i koji stupanj niže domari i domaćice jednog jutra banuli, njih četvero, pa ih je odjednom bila puna kuhinja – užurbano su otvarali kuhinjske elemente, tražili, sagibali se, penjali se do povisokih policā – ne bi li našli ne znajući mi kazati što. Rukama su, doduše, pokušali objasniti, širili ih, kružili kao da ih razgibavaju, kao u igri pantomime,

pritom pokazujući na brižno „tapecirane” i zaštitno obmotane cijevi, nervozno ponavljajući *tok, tok, tok, tok!* Zoltan, mađarski lektor s nešto više boravišnog staža od mene, baš u prolazu stubištem za naše strke i neučinkovita višeglasja, riješio je zagonetku i pomogao: *tok tok* je imalo značiti tekuću vodu u cijevima koja će se, ako hitno ne nađemo one jumbo čajnike – a morala bih znati gdje su jer su svima dio zatečena domaćinstva – i ne počnemo „zalijevati” i pljuscati balkonske cijevi vrućom vodom – smrznuti i eto velike štete koju je neki stan u našoj zgradi već bio pretrpio. Zato sam brže bolje „izrudarila” spasonosne čajnike podno najudaljenije točke uobičajeno opskurnog sudopera, skroz zaturene u mrak mraka da ostavim prostora posuđu koje dnevno koristim. Napunili su ih vrućom vodom, onim njihovim trbušastim lijevkom ukrug i uzduž cijevi izlivali vodu koja se isparavala uz naš osjećaj olakšanja, neke razdraganosti da smo mimoišli katastrofu.

Je li prilika ovdje zastati, izraziti ono što se doima podrazumijevanim pa kao s pravom neizgovorenim? Na tragu Gašparovićeve velike zahvalnosti Lončarevu pozivu da ga u korejskoj gostujućoj profesuri naslijedi upravo on, profesor iz Rijeke, što nije zanemariv podatak jer smo relativno mlad studij kroatistike, tako i ja nosim trajnu, veliku zahvalu na kolegijalnoj Gašparovićevoj gesti da me predloži za svoga nasljednika.

Pri želji da za jubilarni broj *Fluminensije* makar dotaknem uspomenu na zapaženi udio¹⁷ profesora Gašparovića u znanstveno-nastavnome promicanju riječkoga Odsjeka za kroatistiku uopće, svjesna izazova i u tu svrhu potrebna poduzega vremena koje bi učinkovitije bilo rasporediti na timsko segmentiranje polifone ostavštine profesorove i slijedom toga predstaviti istraženo kolokvijem, simpozijem, okruglim stolom, javnim ili studentskim predavanjem, zborničkim *tragom* itsl. – izdvojila sam tek njegov korejski diarijum s kojim dijelim svoja korejska iskustva, pa unekoliko mogu, takoreći iznutra, s autorom pratiti i ponovno proživljavati neki od *tragova*.

¹⁷ Ako je mladim kolegama i kolegicama nedostajalo ideja za predstojeće skupove, znalo se tko će pomoći i ponuditi temu koja pristaje njihovim stručnim interesima. Pratio ih je, neformalno mentorirao i hrabrio kad bi mu se obratili. DG-u je bilo nezamislivo da mu studenti na predavanju nezainteresirano sjede ili da za katedrom čita iz bilježaka pred hladno distanciranim slušačima. Vješt govornik, riječju, mimikom i gestom, duhovitim dosjetkama i oštrim, neočekivanim istupima itekako je znao privući pozornost i posramiti nezainteresirane. Mladi kolega, nekad naš student, a sada znanstvenik jednom mi je kazao: „potaknut profesorovim predavanjima i pristupima prešao sam s jezika na književnost, i tu odluku pamtim s trajnom zahvalnošću prema njemu”.

Usto se javlja tehnički i etički problem: kako autora *Traga Koreje*, dr. sc. Darka Gašparovića, red. prof. u miru¹⁸ i člana suradnika HAZU, donedavnoga kolegu i nadasve prijatelja učestalo spominjati – jer je predmetom teksta – a da ne bude suviše formalno (signum akademskog statusa), da ne bude preosobno ako je navođeno imenom ili hipokoristikom i da čuva pijetet impliciran podnaslovom toga teksta. Odlučujem se za prezime kao neutralan, od emocije i titularnog ornamentiranja suzdržan izbor te inicijale DG.

Zadnji susret i opet na rječitu mjestu, s iste jeseni: Katalog Sveučilišne, nagnut nad neke popise, predmetnice, signature u čekanju naručenih časopisnih i zborničkih brojeva. Izdavnica. Tamo su, kaže s vedrinom u glasu, ra(za)suti njegovi tekstovi: „nisam pojma imao koliko je toga i baš posvuda”. Razgovor o djeci, zdravlju, bolesti, Nelkovoju¹⁹ osamdesetogodišnjici uz koju zasad, izuzev Splita, traje organizacijski mûk. A tko bi se trebao pokrenuti? Nije li *Vježbanje* za Riječane još nenadmašeno, romanom i dramatizacijom? Rijeka nema boljeg od toga, svaka čast *mladim lavovima* i alternativni, zaključismo, pa dodasmo nakon kratke šutnje: a *Fijumanka*²⁰? Nije li iz istog razreda, iz iste davne devetstotridesetisedme?

Onda, jedva da je minuo koji mjesec, pa u utrci s kôbi, eno mu u zadnji čas stiglo žurno, ukoričeno *Runo*. U Tizianovu²¹ s koje se ôtisnu na *poljane zelene*.

Posljednje nam s njegova broja: „slab jako ne mogu pisati volim vas”.

Runo, toplog deminutiva u podnaslovu: *Književni ogledići i ogledi*.²² Ni primijetili nismo da je naše došaptavanje bivalo sve čujnijim, a nismo u kabinetu *stare zgrade* ili na hodniku, nego u prostoru koji iziskuje obzirno uvažavanje *kopača zlata*. Kao da je sućutni dašak strujao s pulta, izostalo je ono posve očekivano i ispravno upozorenje: „Malo tiše, ako može!”

¹⁸ „U miru” (kratica: u m.) dopunska je označnica uz titulu sveučilišnog profesora po umirovljenju. – Kad je riječ o profesoru Gašparoviću, ta obavijesna dopuna nije odražavala pretpostavljeni profesorov mir i odmor u neradu. Obratno, planova i ostvarenja rukopisnih, nastupâ i udjela u stručnim, znanstvenim okupljanjima i uređivačkim inicijativama – toliko, kao da je bio u intelektualno najplodnijem razdoblju.

¹⁹ Nadimak odmila uz ime Nedjeljka Fabrija, rođenog u Splitu 1937. godine.

²⁰ Srećko Cuculić (1937.) pored niza djela autor je i *Fijumanke* (1986), za Riječane kulturnoga kratkog romana.

²¹ Hospicij u Rijeci „Marija Krucifiksa Kozulić”, Tizianova ulica br. 15.

²² Naslov: *Zlatno runo*, navodeno. Nadimci odmila u *Tragu*, također deminutivom doznačeni signali prisnosti, simpatije, preferencije, osjećajnog „viška”: Tajčica, Loricica, zgodica, zgodičica, ogledići, bakica, kavica, crkvica, dječica...

*Nad svim vrhovima
je mir. [...]
Pjevanje ptica je stalo.
Čekaj: još malo
pa ćeš počinut i ti.²³*

SUMMARY

Danijela Bačić-Karković

CROSSROADS OF TRACES IN THE *TRACES OF KOREA*

The Crossroads of Traces in The Trace of Korea is an attempt by the author to intersect her experience of living in Korea with the same locale experiences of professor Gašparović. Gašparović displayed his experience in a book on which the article's author comments analytically. The text is written from an emotionally intoned viewpoint as an homage to the friend and colleague.

Keywords: Trace of Korea; *homage*; *cultural affects*; *permeations*; *differences*; *diary*; *travelogue*; *autobiographical standpoint*

²³ J. W. Goethe, fragment iz *Putnikove noćne pjesme (II)*, prepjevao M. Kombol.